

Hyakutake crash-actie Dwingeloo

Casper ter Kuile¹ en Jacob Kuiper²

1. Akker 145, 3732 XD De Bilt

2. Akker 141, 3732 XD De Bilt

Dit artikel beschrijft de best geslaagde crash-actie aller tijden ooit ondernomen door een stel enthousiaste kometenjagers. Zij maakten voor het eerst volop gebruik van alle zegeningen die de moderne techniek anno 1996 ons te bieden heeft. Juist dankzij al die techniek kan deze crash-actie met stip in de geschiedenis-boeken worden bijgeschreven. Een ding is zeker: de deelnemers zullen deze actie nimmer meer uit hun al dan niet slechte geheugen kunnen wissen. De gebeurtenissen zijn er ingebrand. Leest u met ons mee en onderga de belevenissen van een achttal komeetjagers wanhopig op zoek naar een helder stukje hemel.

Het begin

Wij schrijven zaterdag 10 Februari 1996 aan het eind van de middag. Carl meld mij in een van zijn vele mailtjes het volgende...

"...Over het weer ben ik wel zo'n beetje uitgepraat, althans als het om winterweer gaat. Als het nu +6 gaat worden hier, dan mag de temperatuur wat mij betreft in een ruk doorstoten naar + 26. O ja, weet jij al dat er een komeet ontdekt is ..."

Zowel Carl als ik hebben dan nog niet de flauwste notie van wat deze paar woorden voor ons gaan betekenen. In mijn onzalige onwetendheid geef ik als reply dat Hale-Bopp al reeds in 1995 ontdekt is denkende dat Carl vermoedelijk doelt naar een nieuw obscuur komeetje van magnitude +12 of daaromtrent... Het antwoord van Carl laat niet lang op zich wachten en zondagochtend 11 februari lees ik :

"...Hale Bopp is al in juli 1995 ontdekt. Ik bedoel een NIEUWE komeet ... eentje die over een week of 6 ongeveer magnitude 1 wordt ..."

Tsja, en deze mededeling dan de voorbode van een hectiek die we nog nimmer eerder meegemaakt.

Het spreekwoord zegt dat kometen ongeluk brengen: welnu het heeft er in de afgelopen uitermate turbulente periode somstijds wel erg op geleken.

Het is haast ondoenlijk alle gebeurtenissen te beschrijven die hebben

plaatsgevonden in het relatief korte tijdsbestek van 10 februari tot 1 mei; de perihelium passage van komeet Hyakutake. Aangezien dit blad een periodiek is voor meteorwaarnemers zullen wij dit in vogelvlucht behandelen. De dagen na de geruchtmakende tiende februari van Carl Johannink brengen de waarnemers door met lijdzaam afwachten en de berichten op het internet volgen of Hyakutake zich wel netjes houdt aan de formules die aardse waarnemers voor haar hebben bedacht. Er is nog circa een maand te gaan vooraleer komeet Hyakutake vanuit Nederland redelijk zichtbaar zal worden. Tot die tijd heerst er (schijnbaar) rust aan het kometenfront. Het is de periode van het verwerken van het niet doorgang vinden van die roeruchte tocht over bevroren wateren in het Friese land...

De eerste waarneming!

14 maart rond 02:45 UT is het dan eindelijk zover. Wij krijgen komeet Hyakutake als een zwak wollig vlekje in beeld als deze nog even voor het intreden van de ochtendschemering laag aan de zuid-westelijke horizon staat in de overdadige stadsverlichting van het welvarende dorp De Bilt. Het onderstaande euforische e-mailtje wordt de wereld ingeslingerd...

I have seen the light! Of comet Hyakutake! Om 02:45 UT! Weliswaar met

veel moeite maar met zekerheid. Uit de prutluchten van De Bilt boven zee en van licht. Linksboven alfa Libra dus. Zoals verwacht.. Een wollig vlekje. Door de abominabele omstandigheden alhier geen staart. Als alfa Libra van magnitude 3 moet zijn dan lijkt de komeet veel zwakker te zijn..."

Het mailtje spreekt boekdelen: de komeet oogt nog verre van indrukwekkend op die datum. Het wachten is op betere tijden als de komeet hoger aan de hemel staat. Binnen 10 dagen moet Hyakutake in het zenit staan te schitteren! Vanaf deze datum komen alle gebeurtenissen in een stroomversnelling terecht.

Hyakutake pagina op internet

Vanaf het weekend 16/17 maart gaat de DMS/Hyakutake homepage op het internet een centrale rol spelen bij alle komende acties met betrekking tot komeet Hyakutake. Vele nieuwsfeiten en foto's van waarnemers uit Nederland vinden hun plaatsje op de homepage. Het resultaat is dat het aantal bezoekers op de homepage explodeert van de 1000-ste bezoeker op 11 februari tot de 4000-ste bezoeker die omstreeks 7 mei een kijkje neemt! Drieduizend bezoekers in nog geen drie maanden tijd waarbij de piekbelasting valt in de periode vanaf circa 20 maart tot ongeveer 1 mei. Een betere reclame voor

onze DMS-homepage is nauwelijks denkbaar!

Niet alleen het internet speelt een centrale rol in de nieuwsgaring. Het KNMI in de persoon van meteoroloog Jacob Kuiper heeft vanaf 15 maart het Komeetbulletin via het KNMI 06-9775 weersinformatienummer ten behoeve van speciale evenementen operationeel. Dit informatienummer geeft niet alleen achtergrondinformatie over komeet Hyakutake maar geeft ook een speciale weersverwachting uit voor de astronomie. Het wordt, indien noodzakelijk, meerdere keren op een avond verversd. Ook de pers laat zich niet onbetuigd. In de editie van de Telegraaf op zaterdag 16 juni verschijnt een fors artikel met alle "ins en outs" over en van Hyakutake. Dit wordt een week later nog eens dunnetjes overgedaan met de laatste informatie die op dat moment beschikbaar is. Verder is Jacob zeer actief voor een heel scala aan actualiteitenrubrieken voor de radio. Het gevolg is dat Nederland langzaam begint door te krijgen dat er iets bijzonders staat te gebeuren.

In datzelfde weekend van 16/17 maart hebben we samen met Koen Miskotte de nieuwe beeldversterker voor post Biddinghuizen opgehaald bij post Cyclops van Klaas Jobse te Oostkapelle. Klaas bood enige weken terug een van zijn drie videosystemen aan ter overname. Na lang wikken en wegen besloten Carl en ik gezamenlijk het systeem van Klaas over te nemen zodat het videowerk binnen DMS doorgang kan blijven vinden. De beeldversterker kan nu gelijk worden ingezet bij het waarnemen van de komeet. Achterliggende gedachte is het snel op de homepage beschikbaar stellen van beelden van Hyakutake.

En dan is daar ook nog fotograaf Robert Haas die de hand weet te leggen op een mobiele GSM-telefoon. Voor dat ik er goed en wel erg in heb ben ik plotsklaps de trotse eigenaar van een mobiele telefoon. Op dat moment kan ik nog niet bevroeden hoeveel voordelen (en financiële nadelen...) zo'n apparaat bij een heuse crash-actie zal

opleveren. De techniek is nu dus grotendeels paraat, de waarnemers zijn tot het uiterste gespannen. Er is echter een maar... Het is al vanaf ongeveer de 17-de maart zwaar bewolkt en er lijkt voor de komende dagen geen verbetering in te komen. We schrijven inmiddels vrijdag 22 maart en via de homepages van Ron Baalke en Charles Morris van JPL wordt allengs duidelijk dat Hyakutake de show volledig aan het stelen is. De Amerikanen gaan massaal uit hun dak. De Europese waarnemers moeten verbeten toezien hoe zij die show aan hun neus voorbij zien gaan. Tenzij...

De voorbereidingen

De spanning loopt die dagen pijlsnel op want de meteorologen voorspellen weinig goeds. De emoties vliegen helemaal de pan uit als Jacob vrijdagavond de stand van zaken komt door nemen. Via internet vernemen we de jubelkreten van Klaas Jobse :

"...Gisteravond rond 2300 uur MET Hyakutake waargenomen met een 11x80 in een paar minuten durende opklaring (Lm 5.5) Wat een beest is dat ding! Opzoekkaartjes zijn volstrekt belachelijk en overbodig, De witte pluizenbol van grote helderheid en omvang moeten we een keer goed te zien krijgen anders dan gaat Cyclops wellicht toch nog een nachtje crashen naar beter oorden... De laatste minuut van mijn waarneming moest ik de verrekijker afdekken voor de motregen terwijl alleen Arcturus en Hyakutake nog door de wolken/mist te zien waren!..."

De Amerikanen zijn zo mogelijk helemaal door het dolle heen als de ene na de andere superlatief over het beeldscherm rolt:

"...1996 Mar. 23.25 UT m1=0, Dia.=~120', DC=7, Tail Length 25 degrees, PA= 225... NE...Tim Robertson (Pyramid Lake, CA) [WOW!! While driving to the observing site, I glanced out the window and saw it. (Almost drove off of the road) Very large coma, tail looked like a dust

tail, with knots throughout it. Using a 6-inch F/8 R, 48x, the coma filled the field of view. A easily detectable jet coming straight back towards the tail was visible. Through 7x50 B, the tail looks beautiful..."

Het wordt ons duidelijk: de komeet van de eeuw dreigt aan ons voorbij te gaan. En dat zullen wij dus niet tolereren! De eerste plannen worden gesmeed. Jacob heeft het probleem dat hij dienst heeft en er moet dus het een en ander worden geregeld. Daaromheen speelt de nieuwe TV-zender SBS6 die een eventuele crash-actie met de motor wil gaan volgen en live gaat uitzenden. Er moet nu plotsklaps van alles geregeld worden. Ten eerste het vervoer, ten tweede welke waarnemers crashen met ons mee en ten derde een hoop logistiek. Kortom: het zijn tijden waarbij de naam hectisch schromelijke te kort schiet... De telefoons bij ons staan niet stil en daaraan zal ik een tweetal maanden later hardhandig aan worden herinnerd... Via de ene lijn bellen we met Robert, via de andere lijn zitten we continue op het internet en via de GSM wordt Marco geïnformeerd. Zo'n gebeurtenis maak je maar een keer in je leven mee dus zetten we het verstand maar even op nul en de blik op oneindig... Die nacht gaat onderstaand sfeerbepalend mailtje de lucht in... (commentaar overbodig)

"...Zeer geachte waarnemers, De actie der acties gaat steeds vastere vormen aannemen. Wij doelen op de Hyakutake crash-actie op maandag/dinsdag aanstaande..."

Vorbereidingen zijn in volle gang. Crisiscentra zijn ingericht. Alarmnummers (GSM) zijn in volle paraatheid. Dit alles is zojuist getest door een viertal illustere lieden ten huize van ondergetekende en in het westen des lands. Alle communicatiesystemen functioneerden probleemloos. Een hoeveelheid apparatuur wordt gereedgemaakt die z'n weerga niet kent. Althans voor een kometenjacht. Hyakutake zal het weten... Dit wordt de best waargenomen komeet aller tijden. Visueel, fotografisch en met de

beeldversterker. Alle resultaten zullen de dagen na dinsdag op het internet zijn te bewonderen. Op z'n Amerikaans: stay tuned!...

Zaterdag en zondag 23 en 24 maart worden de weersontwikkelingen natuurlijk op de voet gevolgd.

Het tweede achtergrondinformatiebulletin wordt op 06-lijn gezet. Bewust wordt hier de fraaie aanblik van het komende komeetobject naar voren gebracht. Idereen die het nummer 06-9775 belt moet weten dat het niet zo maar een komeetje is dat eraan staat te komen! Ikzelf bewonder de adembenemend fraaie NOAA-opnamen van het Dundee satellite receiving station op het internet.

Langzaamaan begint zich het beeld af te tekenen: we moeten zorgen dat we dit bewolkte landje ontvluchten. Op dat ogenblik staan Denemarken of noord Duitsland op het crash-menu. Het gevolg is dat Carl en Romke, die graag met ons mee willen crashen, afzien van de onderneming.

Ook Koen moet helaas op het laatste moment afhaken. Maar inmiddels komen weer andere "wanhopige" waarnemers toestromen die toch vooral niets willen missen. Van de crashpartij zijn: Robert Haas, Marco Langbroek, Guus Docters van Leeuwen, Michiel Brentjes van de Volksterrenwacht Schothorst te Amersfoort, Michiel Severin ook Meteoroloog op het KNMI en tenslotte Uw beide auteurs.

De zondag wordt besteed aan vele telefonades en voortdurend overleg met Jacob die regelmatig contact heeft met de mensen van SBS6. De gehele dag staat de lijn naar het internet open om toch maar vooral niets van het laatste nieuws omtrent komeet Hyakutake te missen. En nog immer rust west Europa onder een dikke ondoorzichtige deken die het uitzicht op een magistrale komeet belemmert.

Zondagmiddag 24 maart komt Marco als eerste waarnemer aan en later op de avond komt ook Robert aanzetten die zo snel mogelijk overal naar toe wil crashen waar het maar helder is. Natuurlijk gaan we 's-avonds even een

kijkje buiten nemen. Je weet maar nooit

"...WAT EEN BEEST!!!!!!"

Deze 'Jobsiaanse' uitdrukking is de enige juiste! Rond 23:45 UT afgelopen nacht is het hier in De Bilt even opgeklaard. Zeker geen optimale lucht: heiligheid, storend stadslicht. Grensmagnitude zal ergens rond de 5.5 gezeten hebben of zo. Niemand van ons heeft die echt geschat, want we waren veel te geobsedeerd door die fraaie pit in de lucht... Een heldere vlek, maar dan ook echt helder. Diameter visueel ergens rond een graad of twee (zeer ruwe gok), met een lange vage streep licht erachter.

STAARTLENGTE VISUEEL VANUIT 'DOWNTOWN' De Bilt BEPAALD OP 30 (dertig!) GRADEN!!!!!!..."

Robert, Marco en ik besluiten om naar een donkere locatie af te reizen. Dat worden de Loosdrechtse plassen 15 kilometers van De Bilt. Aldaar aangekomen blijken de condities alweer flink te zijn verslechterd. Lage wolkenluiders trekken langs het zwerk en van de komeet is slechts sporadisch even een glimp op te vangen. Na een kwartier besluiten we de terugtocht weer te aanvaarden. Ruim na middernacht besluiten we verdere acties af te gelasten en alle energie in te zetten voor de grote crash-actie van morgen.

De crash-actie naar Dwingeloo.

Een gedenkwaardige Maandag. De 25ste maart 1996 neemt een aanvang... Terwijl bij KNMI en meteo Schiphol de weerssituatie van minuut tot minuut gevolgd wordt, wordt de transportbus geregeld. Een Toyota Hi-ace. Dit blijkt een zeer handig vervoersmiddel te zijn voor acties als deze want je hebt een hoop bergruimte en je kunt ook nog 5 of 8 waarnemers meenemen. Het rijdt weliswaar iets minder confortabel maar de voordelen wegen daar ruimschoots tegenop. Thuisgekomen moet al het materiaal worden klaargezet. Daaronder is ook de Honda aggregaat. Inmiddels arriveren de waarnemers Marco en Guus als eersten. Tussen-

door moeten er nog even een tweetal jerricans met benzine opgehaald worden want zonder dit vloeibare goud zullen wij weinig komeet fotograferen...

Tegen het middaguur is nog steeds niet met zekerheid bekend waar we naar toe gaan crashen. Inmiddels komt de laatste meteosat opname van Meteo-France via het internet op het beeldscherm. Mijn wenkbrauwen fronsen zich als blijkt dat het boven midden-Frankrijk knalhelder lijkt te zijn. Het meest noordelijkse puntje van Denemarken is op dat moment helder maar het valt nog maar af te wachten of het daar circa 12 uur later nog steeds helder zal zijn. Het idee begint post te vatten om radicaal de andere kant op te gaan crashen... Ik begeef mij nu eerst naar Amersfoort om Michiel op te halen. Onderweg kan ik gelijk de GSM uitproberen. Via dat medium verneem ik dat Jacob "lichtelijke" bedenkingen heeft over ons plan om in Franse richting te gaan crashen... Jacob haalt alle weerkaarten te voorschijn om aan de thuisblijvers te tonen dat we heel gewoon in Nederland kunnen blijven.... We zullen weliswaar naar Drente of Friesland moeten verkassen maar we maken een goede kans toch redelijk helder weer te ontmoeten. Inmiddels wordt de koelkast vakkundig door Guus geplunderd die aich als enige realiseert dat ook de fouragering enige aandacht behoeft. Dat geldt eveneens voor de zeer cruciale koffievoorziening.

Als ik, samen met Michiel, weer in De Bilt arriveer krijgen wij nogmaals een vracht weerkaarten over ons uitgestort. Enerzijds zijn allen een beetje bevreesd voor een crash-actie die zich tot Nederland beperkt, anderzijds hebben we nu als voordeel dat we de daarop volgende nacht gewoon in Biddinghuizen kunnen waarnemen. Want, zo blijkt duidelijk, die nacht zullen de gezamenlijke weerdiensten zorg dragen voor een superieur fraai hemeltje om de komeet in optima forma te aanschouwen!

Inmiddels is ook Robert met zijn Super-Polaris volgmontering gearriveerd en is ons crash-team volledig paraat. Laat in de middag besluiten we het SBS-scenario af te blazen. In plaats daarvan neemt Jacob nu z'n toevlucht tot "good old" NOS-TV alwaar hij contacten legt om eventueel de eerste beelden van komeet Hyakutake te tonen bij het weerpraatje van Monique Somers tijdens de uitzending van de ontbijt TV.

Het is zover! Nadat alles in de auto's is geladen maakt de karavaan maak zich aan het eind van de middag gereed om te vertrekken naar Drente. Guus en Jacob in de Peugeot en Robert, Marco, Michiel en ik in de Toyota-bus. Als we vertrekken is de lucht te De Bilt al aardig "vergupt" met vanuit het zuidwesten uit opkomende zware cirrus-sluiers. Hoe zal dit aflopen?

We pikken tussen Zwolle en Staphorst Michiel Severin met een kennis op en dan gaan we op weg naar Drente. Helaas geeft de GSM er na Harderwijk de brui aan aangezien het netwerk ten oosten van Harderwijk op die datum nog niet operationeel is. Het voelt gelijk aan alsof we weer zijn teruggevoerd in de middeleeuwen... Na wat omzwervingen komen we tegen de

Een bijzonder fraaie detailopname van komeet Hyakutake van team Delphinus. Opname met f/2.8-135 mm Canon FD telelens. Er is egfotografeerd met een Canon T-70 en gevolgd met super polaris montering.

schemering aan nabij Dwingeloo waar we de Radiosterrenwacht proberen te bereiken. De lucht is tijdens onze rit naar het noord-oosten duidelijk opgeklaard. Het valt slechts te hopen dat we deze lucht een redelijk aantal uren zullen weten te houden...

Jacob rijdt door naar de radiosterrenwacht om te kijken of wij daar terecht kunnen. We hebben geluk: de radiosterrenwacht is deze nacht buiten bedrijf en dus kunnen wij ons instrumentarium opzetten aan de rand van het grote heideveld waaraan de radiosterrenwacht is gelegen. Met zo'n vracht aan waarnemingsmateriaal duurt het wel even voordat alles is opgesteld. De grote 15 cm telescoop van Michiel, de super Polaris volgmontering van Robert, de beeldversterker van post Biddinghuizen en verder hebben allen wel tenminste een kamera bij zich dan wel een stretcher om de komeet in alle rust met de bino te kunnen observeren. Nu wordt maar weer eens het nut van het aggregaat aangetoond. Het apparaat zal ons gedurende de gehele nacht van stroom voorzien om de

volgmontering en de video te laten draaien. Als eindelijk alles staat opgesteld wordt pas duidelijk wat een immense vracht aan apparatuur tegen deze komeet wordt ingezet.

Inmiddels is het nu echt donker geworden en zien we komeet Hyakutake als een grote lichtende bol nabij het bakje van de Kleine Beer staan. Het is bepaald een imposant gezicht zelfs al zijn de condities niet optimaal. Zeker door de bino's is het een indrukwekkend gevaarte. We schieten meters film door de vele camera's. De volgmontering van Robert maakt overuren. Er worden opnamen gemaakt met de meest uiteenlopende soorten optieken en met een hele range aan belichtingstijden. En daarbij is er ook nog een ruime sortering aan soorten en merken films zowel in de kleurnegatief als diafilm. Kortom alle denkbare mogelijke combinaties zijn aanwezig en worden in deze urenlange sessie in de praktijk beproefd.

Want het is helder en dat blijft het, wellicht tot veler verbazing, ook vele uren lang.

Foto 2 : Komeet Hyakutake met een f/2.8-24 mm groothoeklens gefotografeerd en gevolgd met Super Polaris montering. Er is ongeveer 35 graden gasstaart vastgelegd op de originele kleurenfoto maar een deel ervan zal bij reproductie wel verloren gaan.

Geheel rechts is de Grote Beer zichtbaar.

De aanwezige astronomen op de sterrenwacht komen ook een kijkje nemen bij het gebeuren. Als blijk van waardering voor zoveel inzet krijgen we koffie aangeboden hetgeen zeer wordt gewaardeerd.

Tussen alle waarnemingen door maken we de aan Monique Somers beloofde video-opnamen. Daartoe worden een aantal shotjes geschoten van de aanwezige waarnemers met de radiotelescoop op de achtergrond en natuurlijk van de komeet

Rond 3 uur 's-nachts komen wolkenvelden uit Duitsland het zicht op Hyakutake ontnemen. Dat is voor ons het moment om deze buitengewoon geslaagde waarnemingsactie tot een einde te brengen.

Het crash-team in de NOS-studio's

Het Hyakutake crash-team rijdt niet linea-recta naar maar naar de NOB-studio's in Hilversum. Het is nog erg vroeg als wij het immense NOB-terrein

oprijden alwaar men via de GSM reeds is ingelicht over onze komst. We worden welkom geheten en worden direct geleid naar de montageruimte alwaar we de mooiste stukjes overspoelen op een studiotape. We nemen de kans te baat snel nog even de presentatiehoek te bezichtigen waar het KNMI/NOS-weer elke avond wordt gepresenteerd. Het is al weer geheel licht buiten als we de studio's verlaten en ons naar De Bilt spoeden om maar vooral niets van de uitzending te missen.

En er worden maar liefst 120 hele seconden besteed aan "onze" komeet in prime time! Dat is veel meer dan we ooit hadden verwacht. En niet alleen de lange duur imponeert maar ook de inhoudelijke kwaliteit van het verhaal van Monique maakt indruk.

Een waardige afsluiting van deze Hyakutake crash-actie die in alle opzichten buitengewoon geslaagd mag heten.

VERSCHENEN

Handboek "Meteoren kijken"
(ISBN 90-75732-01-5)

Alles over het waarnemen en fotograferen van meteoren, samengesteld door de Dutch Meteor Society en uitgegeven in samenwerking met de Landelijk Samenwerkende Volkssterrewachten (LSV)

Auteurs : Hans Betlem, Marco Langbroek, Michiel van Vliet en Alex Scholten.

64 pagina's met veel illustraties waaronder een groot aantal fraaie meteor- en vuurbol foto's.

Het handboek "Meteoren kijken" is bijzonder geschikt voor de beginnende waarnemer en behandelt de volgende onderwerpen :

- Tips voor het kijken naar de sterrenhemel.
- Meteoren.
- Het waarnemen van meteoren.
- Het fotograferen van meteoren.
- Overzicht meteorzwermen.
- Meteorieten.

Prijs f 11.-- inclusief verzending.